

Cuprins

CUVÂNT-ÎNAINTE

Jurnalismul în vremea inteligenței superficiale 11

PARTEA ÎNTÂI. AICI A FOST CÂNDVA UN TITLU

Știrea corectă a fost corectată 27

Și vestitorii se împușcă, nu-i așa? 35

Măine, adică ieri 41

Adevărul e că se cam minte 45

Comentați? 53

Ce ne irită 57

Colecția 61

Fake news 65

Infamii de presă 69

Scena presei 73

Cântece în ofsaid 77

Arta întrebărilor 81

Cultura recenziilor 85

O revoluție sonoră 89

Noua Arcă digitală 93

Acesta nu este un titlu 97

Traduceri în viață 101

Pe culmile ignorării	105
Grafomanii	109
Meșteșugul cuvintelor	113
Vremea neatentei	117
Redacția	121
Adevărul despre media	127
Blagoveștenia știrii	131
Marele kitsch mediatic	135
Rețeaua care ne-a descoperit	139
Miezul conversațiilor	143
Ce mai înseamnă să fii onest	147
Criza climatică a presei	151
Cum scapi de doomscrolling	155
Din cenușa presei	159
Regina fără necrolog 2.0	163
La coadă 2.0	171
Cască ochii la noile specii de jurnaliști! 2.0	179
Aici era cândva o știre (o tragicomedie jurnalistică de ficțiune)	191

PARTEA A DOUA. SCRIERI POLEMICE

Philomena Cunk e româncă, dar nu se vrea să se știe	211
Grobeii vechi și noi	219
Jurnalist, anonim	229
Împăratul „jurnalismului cetățenesc” e gol	235

PARTEA A TREIA. RECENZIILE DE PRESĂ

<i>Marele interviu</i> și culisele unei exclusivități	249
Iluziile mele pierdute	261
Jurnalismul de așteptare, ce oroare!	265
În rolul principal, investigațiile	271
Presa în filme	277
Publicații cu nume fistichiu	283

PARTEA A PATRA. MIC ÎNDREPTAR DE MEDIA

Cele 50 de porunci ale jurnalismului	289
Cum să scrii un articol perfect	303
Cum să pui cea mai bună întrebare	307
Presa face, totuși, mult bine	311

EPILOG

În numele tatălui și al lui Mimi	321
---	------------

RESURSE SUPLIMENTARE	329
-----------------------------	------------

CUVÂNT-ÎNAINTE

Jurnalismul în vremea inteligenței superficiale

În vremuri tulburi, m-am ambiționat să scriu o cronică a intervalului în care îndeletnicirea mea, jurnalismul, a ajuns ceva ce poate face orice copil – ba chiar cu mai mare succes de răspândire decât mine. Dar dacă orice copil poate fi jurnalist, e valabilă și reciproca?

Am început să mă întreb: mi-am păstrat curiozitatea copilărească de a afla de ce e albastru cerul? Mai vibrez la povești, care au fost și au rămas primele noastre forme de cunoaștere a lumii, indiferent de tehnologizarea galopantă? Mai interesează pe cineva, în aceste vremuri cu cel mai grav deficit de atenție, că jurnalismul era cândva o vocație, nu o carieră, cum știm din serialul *Redacția*?

Așa cum în anii '50 au apărut mult mai numeroși ilegaliști decât fuseseră în realitate în partidul comunist din România, puțini am fost, mulți am rămas în mijloacele de informare ale acestui mileniu. Într-o bună zi din evul

digital, am ajuns la serviciu, iar pe scaunele jurnaliștilor profesioniști am găsit așezați bloggeri adolescenți și oameni care postează imagini cu pisici, cărora li s-au adăugat în scurt timp algoritmi, generatoare de titluri bombastice și roboți cu obsesii numerice, toți croiți să ne ia pâinea de la gură.

Peste noapte, am devenit colegi cu Inteligența Artificială, despre care inițial ni s-a spus că e doar o colaborare utilă, care se documentează mai iute decât noi, iar mai târziu ne-am trezit că ne ia locul încet-încet, așa cum hologramele înlocuiesc marile grupuri muzicale în turnee mondiale de succes.

Nu e o problemă că în media am început să scriem cu ajutorul roboților. A devenit însă o problemă din momentul în care prima știre tipărită a fost publicată online, deoarece de atunci am început să scriem *pentru* roboți, iar algoritmi au luat locul judecății umane individuale. Oricât s-ar strădui dezvoltatorii noii lumi digitale, indexarea cuantifică volumul, nu calitatea. Ce ia ochii motoarelor de căutare nu e cu adevărat relevant despre un subiect, iar ce e în mod obiectiv pertinent scapă indexării.

Pentru jurnalism – așa cum îl știam odată, nu idealizat, dar, orișicât, pe care te puteai bizui –, mileniul al treilea a însemnat alungarea treptată a veteranului din peisaj în același timp cu ascensiunea rețelelor de socializare. Nu știu unde vor ajunge cele din urmă, însă știu că, în pofida

declinului unei ocupații, întâmplător a mea, idealurile ei vor supraviețui meseriei în sine.

Acuratețea, rigoarea, obiectivitatea, relevanța, responsabilitatea civică, dreapta judecată, exprimarea îngrijită, căutarea cu obstinație a adevărului, umorul ca indispensabilă formă de inteligență în scrutarea lumii, luminițele din ochii celui care aleargă să dea o veste în exclusivitate nu au cum să se stingă. Cel puțin, câtă vreme vom face asta *așezat*. Veți surâde neîncrezători, dar cred că jurnalismul curat are de-a face cu șezutul. Ține de postură: când se scria și se citea din poziție așezată, gazetăria avea o noimă. În rețelele de socializare se postează și se consumă din picioare, pe grabă și pe sărite. Ca urmare, consistența, concentrarea și înțelegerea dispar ca prin farmec.

Or, cititul și scrisul sunt acțiuni intime, individuale, menite să ne facă să înțelegem lumea în care trăim. Și, vedeți bine, lumea nu poate fi înțeleasă *fast*, ci *slow*.

Citesc foarte multă presă încă de pe vremea adolescenței, ani în care gazetăria se făcea încet, când mă așezam la cinci dimineața la coada de la chioșcul de ziare din stația de troleibuz aflată în dreptul blocului din Titan în care am crescut. Citesc și citez mai cu seamă din poli ai jurnalismului de calitate din Lumea Nouă și din Lumea Veche. Grupez texte originale, fac și colaj din propriile gânduri, care s-au schimbat și acestea, precum vremurile. Și precum modelul de consum de presă. Timpurile ne-au

spulberat chioșcul de ziare unde ni se distribuia marfa contra cost, dar care putea fi apoi savurată în tihnă, și ne-au dat la schimb un ev în care informația e distribuită gratuit, însă e atât de multă înmagazinată într-un dispozitiv atât de mic, încât nu mai e urmărită, ci doar „scannată” distrat. Îmi lipsește concretețea multisenzorială a ținutului în mână a unui obiect dezirabil în mod recurent, a răsfoitului, a mirosului de cerneală proaspătă și a hârtiei de ziar – deși înțeleg foarte bine avantajul de a nu mai tăia copaci ca să apară știri. Mi-e dor de colecțiile mele de presă, aveau farmecul lor, chit că azi nu mai ocupă decât spațiu virtual, ceea ce nu zic că ar fi rău.

În acest volum, am strâns articole pe care le-am scris și publicat în *New Money*, *Matca literară* sau *Dilema* și am adăugat texte inedite, din dorința ca, laolaltă, vorbele așternute să spună povestea unei transformări mari cât veacul a meseriei care, din timpuri străvechi, ne dă pulsul clipei care tocmai s-a scurs, al celei actuale și al celei care va să vină. Ne povestește cum, ba chiar și pentru ce să viețuim.

Pe scurt, acest volum cuprinde eseurile unui jurnalist preocupat de *Zeitgeist* și de mijloacele de informare în masă utilizate în aceste vremuri. Inserez trei experimente de jurnalism-hibrid pentru a reliefa stadiul de inteligență superficială în care a decăzut presa: i-am cerut Inteligenței Artificiale să-mi evalueze niște articole deja publicate. Evaluarea a fost pertinentă, cu observații interesante legate de structura

textelor și de conținutul propriu-zis al comentariilor, dacă facem abstracție de hohotul uriaș care m-a cuprins când m-a iluminat ChatGPT: practic, trei decenii de experiență în materie de comentarii/opinii au fost spulberate de revelația că această specie jurnalistică s-ar cuveni să fie la îndemâna unui elev de gimnaziu care scrie o compunere așa cum a fost dăscălit, cu introducere, cuprins și încheiere! Astfel, am devenit coleg cu un robot, fără să știu măcar dacă trebuie să împart drepturile de autor cu cineva – în fond, Inteligența Artificială a fost indexată cu texte pe care le-a scris altcineva, cu siguranță, o entitate umană! Am lăsat feedbackul generat de ChatGPT pe seama articolelor mele fără aprecieri personale – nu polemizez cu roboții; în plus, așa se făcea la noi în presă, prezentam puncte de vedere divergente și lăsam cititorul să decidă.

Acestor experimente persiflatoare, menite să denunțe intrusul artificial strecurat la masa presei, li se adaugă satira distopică „Aici era cândva o știre“, întrucât nu exclud să apară evenimente epocale pe care nu va mai avea cine să le relateze, ca în ficțiunea tragicomico-jurnalistică din finalul primei părți.

Deoarece cred că orice ne înconjoară este un subiect de presă – și, în același timp, mai cred că nu există subiecte de jurnalistică de calitate ori de tabloid, diferă doar abordarea –, prima parte înglobează cronici ale transformărilor societale dintr-o perspectivă jurnalistică. Următoarele

părți cuprind scrieri cu caracter polemic, recenzii de producții care pun jurnalismul în prim-plan și mici îndreptare de presă, pentru cei ce vor veni după noi.

Îi sunt, totuși, recunoscător evului digital pentru că mi-a zdruncinat meseria.

Mi-am adaptat exprimarea la noile comandamente. Textele sunt tot lungi, prea lungi, dar am devenit mai conștient că, dacă nu pot convinge pe cineva în câteva cuvinte că merită să citească ceea ce vreau să public, probabil nu merită publicat. Mi-am strunit verbozitatea, domolindu-mi pornirea de a umple spațiul cu mai multe cuvinte decât e necesar, am driblat retorica făcută doar de dragul retoricii, am încercat să eficientizez la maximum comunicarea, dar fără să renunț la termeni care să păstreze autenticitatea. Am continuat să-i evit pe cei din silicon: siliconul are utilizare pe scară largă în foarte multe domenii, dar nu are ce să caute în presă.

Am avut în vedere caracterul empatic al comunicării în scris – azi e cardinal să te gândești la cei pentru care scrii, să înțelegi cum percep ce ai scris și ce așteaptă de la tine!

Am meditat pe seama „blestemului cunoștințelor“, enunțat de psihologul și lingvistul Steven Pinker: cu cât te-ai specializat mai mult într-un domeniu și ai mai multe

cunoștințe despre acesta și cu cât ești mai înconjurat de experți, cu atât se mărește falia dintre tine și nespecialiști. Practic, un semn de carte care să mă facă să nu uit să mă pun în pielea celui care citește.

Am luat în considerare altă ierarhie a părților de vorbire: înainte, eram tentați să folosim mai multe substantive decât verbe, deoarece primele păreau mai impresionante, lăseau impresia de profesionalism. Or, verbele indică acțiune, ca „a decide“, „a analiza“. Substantivele doar numesc cuvintele – „decizie“, „analiză“. Sunt constatări pe care le-am asimilat din presa de analiză, bazându-mă pe acuratețea observației unor profesioniști.

Mi-am citit textele cu voce tare, un exercițiu util, ca în gimnaziu, când îmi puneam podul palmei sub bărbie ca să pot împărți corect în silabe. Dacă îmi pierd des răsuflarea și simt nevoia să inspir, înseamnă că am fraze mult prea lungi și că trebuie să pun mai multe puncte. O propoziție – o idee? Hai, un paragraf – o idee.

Am examinat „psihograficele“ care descriu caracteristicile potențialilor cititori, pe baza intereselor, valorilor, obiceiurilor și „demograficelor“. Sigur că nu mi-a stricat asta – am încercat să mă pun în pielea lor, sintetizând cât mai mult informația și imaginându-mi ce și cât aș citi eu însumi între două stații de metrou, de pe un ecran foarte mic.

Povestea pe care aș fi depănat-o într-o cronică despre *Zeitgeist* – la care mă tot gândesc de când se publică pe

post de articole ciornele pe care altădată le-am fi aruncat la coșul de hârtii – se multiplică însă sub ochii mei, chiar în timp ce scriu aceste rânduri, ramificându-se la nesfârșit. Iată o poveste cu tâlc, pe care încerc să o surprind aici.

A fost odată ca niciodată *Berrow's Worcester Journal*, cel mai vechi ziar care încă apare de la 1690 încoace, acum, în 2025, sub formă de tipăritură gratuită, cu conținut produs de jurnaliștii de la al doilea mare editor regional din Marea Britanie. Se făcea că, pe 7 octombrie 1779, ziarul – condus în premieră de o femeie, Elizabeth Berrow – a primit următoarea misivă, de la un cititor de un sarcasm pe care-l pizmuiesc de la letrină. Sper că textul publicat începea cu o majusculă stilizată, proprie basmelor, până la punctul care încheie dănțuirea batjocoritoare pe stârvul unui articol de presă: „Către tipăritorul *Worcester Journal*. Îmi iau libertatea de a informa, pe dumneavoastră și publicul, că speța unui tragic accident (în original, „melancholy accident“, descriere care, în presa de peste Ocean, hăt, până pe la 1916, avea să desemneze incidente mortale, provocate de către descărcarea involuntară a armelor, așa încât pentru acele „melancholy accidents“ din America, „posomorâri accidentale“ ar fi o tălmăcire mai potrivită – *n.m.*) suferit de un biet om din Evesham, inserată în cel mai recent număr al publicației dumneavoastră, e cu totul lipsită de fundament; aidoma, pasajul în care e menționată o certă persoană aleasă ca primar raional pentru următorul an. Ar fi fost mult mai bine

ca ridicolul scârța-scârța (în original, „scribbler“ – *n.m.*) care v-a trimis un asemenea paragraf să-și fi întrebuițat minunatele abilități unui țel mult mai laudabil decât să se vâre nepoftit într-o asemenea bucată găunoasă de pretinsă inteligență, la fel de golită de cunoștințe ca de adevăr. Al dumneavoastră etc. H.“ Scrisoarea era însoțită de o notă de subsol, care preciza: „Pentru a suprima astfel de porniri din partea publicului, Tipăritorul nu va mai insera pe viitor niciun articol despre morți, căsătorii etc. scris de autori anonimi.“ Știrea acuzată relatează, chipurile, pățania unui om înecat într-un cazan de bere fermentată la temperaturi înalte.

Povestea are ca epilog un comentariu dintr-un articol *The Guardian*, potrivit căruia tabloidul care moștenește azi străvechiul săptămânal din Worcester a identificat o nouă metodă în sprijinul reporterilor care vor să iasă din birou și să verifice faptele: Inteligența Artificială.

Inițiativa de a relatea știri locale cu reporteri asistați de Inteligența Artificială riscă să primească din partea publicului avizat un răspuns la fel de usturător, căci, 246 de ani mai târziu, se mizează tot pe cei fără-de-chemare în presă, precum cel de la 1779. Sau poate nu: conform unui newsletter al Luizei Vasiliu, Inteligența Artificială ne ajută să analizăm, interpretăm, vizualizăm volume uriașe de date, care-ar năuci de cap o întreagă echipă de reporteri luni întregi, să primim alerte pe cuvinte-cheie pornind de la documentele autorităților publice, descărcate zilnic de pe site-urile lor (mai ales

atunci când sunt urcate în forme necăutabile, în n locuri de pe internet), sau transcripte și rezumate din înregistrările ședințelor de consiliu local, ne dă jos tone de date din tone de locuri, un paradis jurnalistic total – și cu datele traduse pentru public.

Dar iată și niște dezavantaje: în media, Inteligența Artificială e folosită ca „întrerupător de opinii“, dă știri false și citează fără discernământ. La 107 ani de când a vestit pacea după Primul Război Mondial, cotidianul *Los Angeles Times* declară război propriilor jurnaliști. În lupta cu presupusa imparțialitate a acestora, publicația americană se înarmează cu instrumente ale Inteligenței Artificiale. Și, așa cum sună titlul din *L'ADN*, publicație dintr-un grup francez reputat, „*Los Angeles Times* a inventat «întrerupătorul de opinii»“.

E un pas înainte sau unul înapoi?

Decideți dumneavoastră, eu doar preiau prezentarea faptelor, așa cum sunt relatate de un jurnalist avizat și pertinent, David-Julien Rahmil: „Din 3 martie, cotidianul american a implementat Inteligența Artificială, menită să facă articolele editoriale mai «neutre». Rezultatul a fost la înălțimea criticilor: catastrofal. Zis și făcut. La o zi după alegerea lui Donald Trump, Patrick Soon-Shiong, proprietarul *Los Angeles Times*, a anunțat introducerea unui «contor de părtinire», alimentat de Inteligența Artificială, care poate evalua părtinirea unui articol și să o inverseze

automat. La începutul lunii martie, această funcție a intrat în sfârșit în funcțiune în paginile de opinii ale ziarului, denumite «Voices», apărând sub forma unei mici pictograme cu beculeț etichetate «Insight» și situate la sfârșitul articolului. Există două meniuri – «punct de vedere» și «perspectivă» – care trebuie să fie extinse pentru a accesa aceste faimoase prejudecăți și opinii alternative.“

E ca și cum bălmăjelile pe care le face prostul satului n-ar mai fi în secțiunea de comentarii (filtrate deficitar, pentru că de ele se ocupă un soft, care are și el lipsuri, și ticălos – hai să comenteze oricine, zicem că ne-a scăpat, căci comentariile generează comentarii, deci, trafic), ci în corpul articolului, chit că sunt puse în subsolul acestuia.

Imparțialitate jurnalistică dusă la extrem, acoperind cât mai multe puncte de vedere?

Sau nazism cu mască deontologică?

Dumneavoastră decideți, eu doar prezint mai multe puncte de vedere, fac și eu ca Inteligența Artificială din *Los Angeles Times*. În presă, noi, oamenii, aceste entități perimate, încercăm să învățăm de la softuri, nu suntem chiar degeaba.

Pentru martorii Inteligenței Artificiale, cei de la ei sau de la noi care se închină la așa-zisul progres, iată alte dovezi irefutabile că robotizarea presei e o negliobie fără margini:

Compania Apple și-a anulat alertele de știri generate de Inteligența Artificială după un potop de critici

pe seama serviciului Apple Intelligence. BBC, jurnaliști americani și organizații de știri au reclamat alertele care păreau să provină de la organizații de presă și care au fost fie greșite, fie rezumate prost. Într-un top al minciunilor transmise cititorilor de Inteligența Artificială via alertele Apple: Luigi Mangione, cel acuzat că l-a ucis pe CEO-ul UnitedHealthcare, Brian Thompson, s-ar fi împușcat; Luke Littler ar fi câștigat finala Campionatului Mondial de darts înainte să înceapă; tenismenul Rafael Nadal s-ar fi declarat gay.

„BBC News constată că instrumentele IA «deformează» jurnalismul într-un «cocktail confuz» cu multe erori“, se arată într-un material subintitulat „Când BBC a testat patru instrumente IA generative pe articole de pe propriul site, a găsit multe «probleme semnificative» și erori de fapt“.

Astfel, cei patru cavaleri ai apocalipsei digitale – ChatGPT de la OpenAI, Copilot de la Microsoft, Gemini de la Google și Perplexity – au demonstrat că distorsionează conținutul, n-au discernământ, citează trunchiat și irelevant, greșesc numere și date.

Alexa de la Amazon, cât ar fi ea de cunoscută, tot dă în gropi. Într-atât încât, înainte de alegerile câștigate de protejatul Inteligenței Artificiale – și al miliardarilor care au cumpărat presa americană –, când a fost întrebată de ce oamenii ar trebui să voteze pentru Kamala Harris, Alexa a enumerat o serie de calități ale candidatului – refuzând

să facă același lucru pentru Donald Trump?! Zău, Alexa e liberală? Nicidecum, conform *The Washington Post*, a fost doar o problemă de actualizare de software!

Morala acestei cărți care adună cronicile decăderii jurnalistice este că, în mileniul al treilea, lumea nu mai trăiește fericită până la adânci bătrâneți cu modul în care e informată.

Deoarece esența meseriei mele, ajunsă de ocară în vremea progresului tehnologic, e punerea de întrebări, îndrăznesc să avansez câteva, doar de dragul retoricii: ce rău v-am făcut? Cum nu vă revoltă că, în 2024, expresia anului, desemnată de Oxford University Press, a fost *brain rot*? Această putrefacție a creierului vizează atât „conținutul de slabă calitate și valoare“ găsit online, cât și deteriorarea intelectuală provocată de consumul excesiv al acestuia. Înregistrată pentru prima dată în cartea *Walden sau Viața în pădure* a lui Henry David Thoreau din 1854, expresia a cărei folosire a crescut masiv în 2024 e indisolubil legată de videoclipurile întâlnite pe TikTok – dopamina generată foarte ușor de rețelele de socializare poate fi un lucru bun, însă poate duce și la putrefacție.

Rețelele de socializare vor public tânăr. Rețelele de presă tradițională vor abonați. Cu voia dumneavoastră,

mi-aș dori doar ca mass-media să nu se mai confunde cu *social media*, că iese un mișmaș de nu se mai înțelege om cu persoană. Nu pretind că e mai onorabil să fii gazetar decât influencer, fiindcă se pot umple volume cu minciunile deliberate comise de presa tradițională – câteva se găsesc și în această antologie.

Cu toată lamentația pe care o veți întâlni în texte, nu plâng defel la căpătâiul presei. Mai degrabă mă amuz, discret, pe seama comediei generate de natura umană, ceea ce vă urez, sincer și neutru precum presa ideală, și dumneavoastră.

HORIA GHIBUȚIU

După ce
a scris știri,
a răspuns la Poșta redacției,
a numărat cornere pe stadioane,
a luat interviuri prin saloane,
a dat bună ziua, stimați telespectatori,
a inventat primul articol sub formă de rebus,
a râs inegalabil la radio,
a condus mari redacții,
a modelat strategii de presă,
Horia Ghibuțiu se uită azi la hărmălaia prăbușirii unei lumi:
moare presa pe care o știam, se năruie în zgomot de
uzină detonată. Pe locul ei răsar artefacte de inteligență
artificială și algoritmi.

La capătul a trei decenii în care a bifat aproape întregul
nomenclator de ocupații al unei redacții, domnul Ghibuțiu
a înțeles acest lucru mare, ascuns adesea sub straturi
de frică și defetism: nu moare presa, moare altceva. Un
altceva devenit, prin marketing agresiv și mincinos, mai
mare decât ceva-ul fondator. Moare clona de presă,
întoarsă cu fața spre bani și cu spatele la public.
Vor supraviețui câteva titluri și niște oameni.
Acei oameni care caută neconținut adevărul și n-au
alt păcat decât că respiră odată cu lumea, cum le spunea
Radu Cosașu ziariștilor.

CRISTIAN DELCEA

**curtea veche
publishing**

curteaveche.ro

ISBN 978-606-44-2173-9

9 786064 421739